

והלכתא כנחמני [אביי]: (1) שגילוי דעתא ד-ב בגיטא, לאו מילתא היא! (2)

מתניתין:

בנוסח תורף הגט צריך לכתוב את שם האיש והאשה, ואת שם עירם. ולעתים יש לבעל ולאשה שני שמות, בשם אחד היו נקראים במקום מגוריהם הראשון, ולאחר זמן כש עקרו למדינת הים, שינו את שמותיהם. ומשנתנו עוסקת באופן שחזרה האשה למקומה הראשון, ושלח לה הבעל גט ממקומו שבמדינת הים.

בראשונה, היה הסופר **משנה** את שמו של הבעל, ואת שמה של האשה.

כלומר: היה כותב בגט את שמותיהם החדשים שבהם הם מכונים במקום מגורי

רבן גמליאל הזקן, אם בפני שנים או בפני שלשה.

ב. מחלוקת רב נחמן עם רבי אבא ורבי יאשיה [לעיל לג ב]: האם הלכה כרבי בשתי המחלוקות שנחלק עם רבן שמעון בן גמליאל [בדין "בטלו מבוטל", ובדין "ביטול זה שלא בפני זה"], או שהלכה כרבי רק באחת מהן.

ג. מחלוקת אביי ורבא [כאן]: האם גילוי דעתא בגיטא, מילתא היא, או לא.

והגמרא פוסקת הלכה בכל אלו.

והלכתא כנחמן, שקודם התקנה היה מבטלו בפני שנים בלבד!

והלכתא כנחמן: דהלכה כרבי בשתיהן, גם במאי דקאמר: "בטלו מבוטל", וגם במאי דקאמר: "יכול לבטל זה שלא בפני זה" (12)

1. אביי מכונה בשם נחמני, משום שהיה יתום, ונתגדל בביתו של רבה בר נחמני שלימדו תורה, והיה רבה מכנהו על שם אביו "נחמני". רש"י.

ובערוך ערך "אביי", כתב בשם הגאונים, דנחמני היה שמו, והיה בן אחיו של רבה ותלמידו, ולא רצה רבה בר נחמני לקרותו בשמו, משום כבוד אביו, ולכך קראו "אביי" שהוא מלשון "אבי".

עוד דרשו בזה, ד"אביי" הוא ראשי תיבות של "אשר בך ירוחם יתום", ורימו על כך שיתום היה.

2. וזו היא אחת מן המחלוקות שבין אביי לרבא, המרומזות בסימני"ע"ל קג"ם, שנפסקה בהן הלכה כאביי.

אפשר דמיגו של "בידו" עדיף; ויעויין עוד בבבא בתרא קצה א בתוספות ד"ה חזר, "אילת השחר".

12. והקשה רבי עקיבא איגר, למה צריכה הגמרא לומר דהלכה כרב נחמן בזה? והלא ממה דקאמר: הלכה כרב נחמן דמבטלו בפני שנים, כבר שמעינן דבטלו מבוטל. שאם לא כן, אין שום נפקא מינה ממה שאמר רב נחמן: מבטלו בפני שנים [קודם התקנה]! שהרי בין כך לאחר התקנה אינו מבוטל, עד שיבטלנו בפני השליח.

ותירץ, דאי לא אמר להדיא דהלכתא ד"בטלו מבוטל", היינו אומרים שלא הוכרעה ההלכה בזה. ואכתי ספק הוא אם מבוטל או לא. ועל זה קאמר רב נחמן, דאף בפני שנים ספק הוא. ולכך איצטריך לאשמועינן, דהלכה ברורה היא אף בזה, דאם בטלו מבוטל.

וכן צריך לכתוב אצל שם האשה: "אשה פלונית, וכל שום אחר שיש לה"!

והתקין כן, מפני תיקון העולם! כי היות ובמקום נתנית הגט⁽⁶⁾ לא מכירים את האיש והאשה בשמות הללו, אלא בשמותיהם הקודמים, אם לא יכתבו אלא את שמם השני, יאמרו: אין זה גיטה, ולא נתגרשה מבעלה! ואם תנשא לאחר, יצא לעז על בניה, שהם ממזרים.

הבעל, שהוא מקום כתיבת הגט; ולא היה מוסיף את שמם הישן, שבו הם נקראים במקום נתנית הגט.⁽³⁾

וכן היה משנה את שם עירו, ואת שם עירה! כלומר, היה כותב את שם עירם, כפי שהיא נקראת במקום כתיבת הגט, ולא כפי שהיא נקראת במקום נתינתו.⁽⁴⁾

התקין רבן גמליאל הזקן שיהא כותב בגט: "איש פלוני [השם שבמקום הכתיבה], וכל שום [שם] אחר שיש לו".⁽⁵⁾

5. כן היא דעת בה"ג, שאין צריך לפרש את השם הנוסף, אלא סגי בכך שכותב "וכל שום שיש לו".

אבל רבינו תם כתב, שאין לכתוב כן, משום דזימנין דאתו לידי תקלה, שכשאין לו שם אחר, אם יכתבו כן, נראה שזה גט של אדם אחר, ויצא לעז על האשה שלא נתגרשה על ידי בעלה.

[ונראה מדבריו, שהבין בדעת בה"ג, דלעולם כותבין כן, אף היכא שאין ידוע שיש לו שם אחר. ואף דקאמר רב אשי לקמן דבלא אחזוק לן דאית ליה תרי שמות הגט כשר אף בלא תוספת זו, מיהו לכתחילה כותבים כן בכל גט, מהרש"א].

לכך פירש, ד"כל שום" דקתני במתניתין, אינו מנוסח הגט, אלא דינא קאמר, שצריך הסופר לכתוב גם כן את השם האחר שיש לו, וכן באשה.

6. ודוקא אם שם אחד נוהג במקום הכתיבה, ושם אחר במקום הנתינה, אין הגט כשר אלא בשני השמות יחד. אבל אם באותו מקום הם נקראים בשני שמות, כשר הגט בדיעבד אף באחד מהם, תוספות.

וגדולה מזו כתבו, שאף אם כתב בגט את הכינוי לבד, בלא השם העיקרי, כשר.

3. כן נראה מדברי רש"י, שהשם העיקרי הוא השם שבמקום כתיבת הגט, וכן הוכיחו תוספות מדברי התוספתא; אלא שכתבו, שמדברי הברייתא ד"היו לו שתי נשים", המובאת בהמשך דברי הגמרא, משמע שהשם העיקרי הוא השם שבמקום נתינת הגט.

ויעוין במהרש"א, שכתב לדחות את ראייתם מדברי התוספתא. ואין להוכיח משם אלא רק שאם עשה את השם שבמקום הכתיבה לעיקר, ואת השם שבמקום הנתינה לטפל, כשר בדיעבד, אבל לכתחילה אפשר שמקום הנתינה עיקר.

ובדברי התוספות כתב לפרש, שלדעתם, בזה גופא נחלקו תנא קמא ורבי שמעון בן גמליאל בתוספתא שם, דלתנא קמא, אם עשה את השם שבמקום הנתינה לעיקר ואת שם מקום הכתיבה לטפל, פסול אף בדיעבד, ולרבי שמעון בן גמליאל, בדיעבד כשר.

ויעוין בקרני ראם, במה שהשיג על דבריו.

4. כן פירש רבינו קרשק"ש, וכן מבואר בתוספות לקמן פ א בד"ה שינה, וכן נראה מדברי בה"ג.

והר"ן פירש, דשינוי שם העיר היינו שכותב את שם מגוריו של עכשיו, ולא כותב את שם עירו הראשון.

או כשמים שבארץ ישראל?

עמד רבן גמליאל והתקין:

שיהו כותבין "איש פלוני וכל שום שיש לו".

וכן יהו כותבין, "אשה פלונית וכל שום שיש לה" — מפני תיקון העולם!

אמר רב אשי:

וחיוב זה לכתוב כן, הוא דוקא היכא דאיתחזק אותו אדם בתרי שמי [בשני שמות]! שידוע לנו כאן בשעת הכתיבה שיש לו שם נוסף במקום אחר. אבל אם אין מוחזק לנו שיש לו שני שמות, וכתבו בגט רק את שמו שבכאן, אף אם נודע לנו לאחור זמן שיש לו שם אחר, אין הגט נפסל בכך.⁽⁸⁾

ועל ידי שמוסיף בגט את התיבות: "כל שום שיש לו", כבר לא יאמרו כן, ואף מי שאינו מכירו בשם זה, יבין שיש לו עוד שם.⁽⁷⁾

גמרא:

אמר רב יהודה אמר שמואל:

שלחו ליה בני מדינת הים לרבן גמליאל: בני אדם הבאים משם לכאן [מארץ ישראל למדינת הים], ושמו של אחד מהם בארץ ישראל הוא "יוסף", וכאן קוראין לו "יוחנן", או ששם הוא נקרא "יוחנן", וכאן קוראין לו "יוסף":

היאך כותבין בגט את שמו, כשהם מגרשין את נשותיהן? האם כפי שהם מכונים כאן,

שכותב "וכל שום וחניכה דאית לי ולא תראי". אבל הר"ן על פי דרכו [הובאה בהערה 4 כתב, דאחר דמוסיף בשמו ובשמה "וכל שום שיש לו", אפשר דכבר ליכא למיחש ללעז אם לא יכתוב את שם מגוריו הקודם, שהרי מוכח מתוך הגט [מהתוספת של "וכל שום"] שהבעל שינה את מקום מגוריו.

ולשיטתו, אם בכל זאת תיקן רבן גמליאל את תקנתו אף בשם העיר, יהיה פירוש התקנה, שצריך לכתוב גם את מקום הבעל הנוכחי וגם את שם מקומו הקודם, וכן איתא ביבמות קטז א: ההוא גיטא דאשתכח בסורא, וכתוב ביה הכי: "בסורא מתא [בעיר סורא], אנא ענן בר חייא [אני ענן בר חייא] נהרדעא, פטריה ותרכית פלונית".

8. רש"י. והראשונים פירשו, שדוקא בדאחזק שם זה במקום הכתיבה או הנתינה, הגט פסול

עוד כתבו, שלכתחילה, אף במקרה זה צריך לכתוב את שני השמות, וכדמוכח מעובדא דלקמן, בההיא דקרו לה "מרים" ו"שרה".

ואף דתנן לקמן [פז ב] "כתב חניכתו וחניכתה [כלומר, כינויים בלבד] כשר, וכן היו נקיי הדעת שבירושלים עושים כן", דמשמע דאף לכתחילה כשר בהכי, אין זה אלא בנקיי הדעת בירושלים, שהיו ידועים בכינויים לכל, וליכא למיחש ללעז.

אי נמי, כשהשמות דומים זה לזה, והכינוי דומה לשם, כשר אף לכתחילה.

[מיהו רש"י שם פירש, ד"נקיי הדעת" לא קאי על בבא דחניכתו וחניכתה, אלא על הבבא הקודמת. ויעוין בתוספות פח א בד"ה וכך].

7. וכתב רבינו קרשק"ש, דאף לגבי שם העיר תיקן רבן גמליאל שייכתוב "עיר פלונית וכל שום שיש לה"; וכן איתא בטופסי גיטין של בה"ג,

שיש לו שני שמות, לפיכך, אף אם כתב רק את שמו האחד, הרי היא מגורשת.

הרי שמע מינה כרב אשי דאמר: "והוא דאתחזק בתרי שמי".

מעשה בהיזא אתתא דהווי קרו לה "מרים", ופורתא [מיעוט] מבני העיר כינוה "שרה".

אמרי נהרדעי: כשכותבין את שמה בגט, יש לכתוב "מרים וכל שום שיש לה". ולא יכתבו "שרה וכל שום שיש לה"! משום ששמה העיקרי הוא "מרים", ולכך אותו יש לכתוב בפירוש, ולא את הכינוי השני.

מתניתין:

אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים את כתובתה, אלא בשבועה שלא נתקבלה כלום מאביהם בשביל כתובתה.

ואולם נמנעו בית דין מלהשביעה משום חומר איסור שבועה, והיו נמנעים מלהגבות לאשה כתובה; לפיכך התקין רבן גמליאל הזקן:

שבמקום שבועה, תהא האלמנה נודרת ליתומים כל מה שירצו! שיבחרו להם היתומים דבר שיקשה עליה לעמוד בו, כגון מיני מזון, ויחייבו את האשה לידור: "קונם מיני מזונות עלי, אם נהייתי מכתובתי" —

ובכך תהא גובה את כתובתה! לפי שאינה חשודה לעבור על נדרה, ולא היתה נודרת דבר קשה כל כך, אם לא שהאמת כדבריה,

אמר ליה רבי אבא לרב אשי: רבי מרי, ורבי אלעזר, קיימי כוותך, [אף הם אמרו כדבריך].

תניא כוותיה דרב אשי:

היו לו לבעל שתי נשים, אחת ביהודה ואחת בגליל, ולו שני שמות, שם אחד שבו הוא נקרא ביהודה, ושם אחד שבו הוא נקרא בגליל, וגרש את אשתו שביהודה בגט שכתוב בו שמו שביהודה בלבד, ואת אשתו שבגליל גירש בגט שכתוב בו שמו שבגליל בלבד — אינה מגורשת!

שאין הגט כשר, עד שיגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה, ויצרף גם את השם דנקרא בו בגליל, עמו!

וכן כשמגרש את אשתו שבגליל, אין הגט כשר עד שיכתוב בגט את שמו שבגליל, ויוסיף שם דיהודה עמו!

ואם יצא הבעל למקום אחר, וגרש את אשתו באחד מהן בלבד, ולא הוסיף את השם השני, הרי היא מגורשת!

והלוא תיקשי: האמרת ברישא, שבשם אחד בלבד אינה מגורשת, עד שיכתוב שם דגליל עמו. ואיך קתני סיפא "מגורשת"?!

אלא בהכרח, דהא — רישא — איירי בדאתחזק איש זה שיש לו שני שמות, ולכן צריך לכתוב את שני השמות, ובלאו הכי אינה מגורשת.

והא — סיפא — איירי בדלא אתחזק לנו

אם לא הוסיף "וכל שום שיש לו". אבל אם לא הוחזק שם זה באחד מהמקומות הללו, אלא במקום אחר, הגט כשר אף בלא התוספת הנ"ל.

שעדיין לא גבתה את כתובתה.

ועוד התקין רבן גמליאל הזקן: שיהיו העדים חותמין על הגט, ובגמרא מפרש לה.

ושתי תקנות אלו שהתקין רבן גמליאל הזקן: מפני תיקון העולם התקין, שיהיו נשים נישאות לבעלים, ולא תדאגנה שמא יפסידו את כתובתן; ותיקון העולם שבחתימה על הגט יתבאר בגמרא.

דין תורה הוא, שהשמיטה משמטת את החובות, ואסור לאדם לגבות את חובותיו כשעברה עליהם השביעית, וכמאמר הכתוב: "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה. וזה דבר השניטה, שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו, לא יגוש את רעהו ואת אחיו, כי קרא שמיטה לה", והיא נקראת "שמיטת כספים", וקיימא לן, שאין השביעית משמטת אלא בסופה.

והלל התקין שעל ידי "פרוסבול" שעושה המלוה [ויתבארו פרטיו בגמרא], לא תשמט השביעית.

ומפני תיקון העולם התקין הלל כן, כדי שלא יפסידו המלוים, וגם כדי שלא יימנעו מלהלוות לעניים הנצרכים להלוואות.

גמרא:

שנינו במשנה: אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה:

והוינן בה: מאי איריא "אלמנה" בדוקא? והלא אפילו כולי עלמא [שאר בעלי חוב], נמי אין גובין מיתומים בלא שבועה! (9)

דהא קיימא לן: כל בעל חוב הבא ליפרע מנכסי יתומין את חוב אביהם, לא יפרע מהם אלא בשבועה שעדיין לא נפרע חובו.

ומשנינן: אין הכי נמי, שכן הוא הדין בכל בעל חוב, אלא שאלמנה איצטריכא ליה לתנא להשמיענו, שאף היא צריכה שבועה; ומשום דסלקא דעתין אמינא [היה עולה בדעתנו לומר]:

משום הינא — של האנשים בעיני הנשים לה-א — אקילו רבנן גבה דאלמנה שלא תצטרך לישבע.

כלומר: כדי שישאו האנשים חן בעיני הנשים, ויסכימו הנשים להנשא להם, יש להקל עליהן לגבות את כתובתן לאחר מות בעליהן, ולפטרן מן השבועה.

קא משמע לן משנתנו, שאף האלמנה בכלל חיוב שבועה זו.

שנינו במשנה: נמנעו מלהשביעה:

והוינן בה: מאי טעמא נמנעו מלהשביעה?

אילימא משום דרב כהנא, דאמר רב כהנא, ואמרי לה [יש האומרים שאת השמועה הזו] אמר רב יהודה אמר רב:

9. תירצו התוספות: היה לו לתנא לשנות "אין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה, ונמנעו מלהשביע את האלמנה".

9. ואם תאמר: שמא משום שדין זה נשנה כהקדמה לדין המבואר אחריו שנמנעו מלהשביעה וכו', לכן נקט התנא "אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה"?!